

Prvá pomoc

Nebezpečné znaky a mimoriadne situácie

Je veľa problémov, na ktoré by ste mali byť pripravení. Kedykoľvek má dravec niektorý z nasledujúcich symptómov: prestane jesť, sedí našuchorený na zemi, krváca zo zobáka alebo kloaky, má nekontrolovateľné krvácanie, má výtok z očí, nemôže dýchať, kýcha s výtokom, má hnačku, má zápchu (problémy s vyprázdnením), stráca rovnováhu, má depresiu alebo je letargický; **zoberte ho k veterinárovi.**

V mimoriadnych situáciách

Udržiavajte zraneného dravca pri preprave na elektrickej poduške, na fľaši s horúcou vodou alebo si vyrobte provizórnu nádobu naplnením latexovej rukavice horúcou vodou (pozn.: udržiavajte ho v teple). Transportujte ho v prepravke, krabici alebo plastovom boxe prekrytom uterákom, aby sa minimalizoval vizuálny stimul a uistite sa, že je dravec zaistený a nemôže uniknúť.

Pamätajte si tieto tri veci na bezpečnú prepravu dravca k veterinárovi:

- teplo
- tma
- prepravca

Poškodenie vzdušných vakov

Dezinfikujte pokožku. Prepichnete ju sterilnou ihlou, aby vzduch mohol uniknúť von. Opakujte, ak je to potrebné. Vzduchové vaky sú umiestnené v krku, v hrudníku a v bruchu. Ak sa poškodia, vzduch z vakov uniká a hromadí sa pod kožou dravca. Ak by sa vzduch neuvolnil, trhlina vo vaku sa bude zväčšovať. Ak nedôjde k zlepšeniu do 48 hodín, bude potrebný chirurgický zásah alebo liečba antibiotikami.

Anorexia

Kŕmenie injekčnou striekačkou robte len vtedy, ak viete ako to urobiť.

Krvácanie

Vtáčia krv obsahuje veľmi málo zrážacích faktorov v porovnaní s krvou cicavcov. Vták môže doslova uhynúť na vykrvácanie, ak si poškodí folikulu peria (pozn.: ide o práve rastúce perie,

v ktorom sú cievy podporujúce jeho rast). Vyčistite poranenú oblasť čistým liehom, Nolvasanom alebo Betadinom, ale **určite nie** peroxidom vodíka. Zastavte akékoľvek závažné krvácanie tlakom a sterilnou gázou alebo použite Vetigel (pozn.: gél na rastlinnej báze, ktorý dokáže rýchlo zastaviť traumatické krvácanie). Na zastavenie krvácania môžete použiť tiež kukuričný škrob, jedlú sódu alebo múku, ale **nepoužívajte** dusičnan strieborný, pretože ten spôsobuje poškodenie tkaniva a môže zapríčiniť otravu. Zabaľte ošetrené miesto rany. Ak je potrebné, tak ranu prekryte gázou a ranu pevne pritlačte na dve minúty. Dravca udržiajte v tichu a teple. Gázu ponechajte a podajte mu Pedialyte (pozn.: alebo Powerade, ale môže sa použiť minerálna voda so zvýšeným obsahom minerálnych látok alebo prípravok s názvom Kulíšek).

Ak je rana na nohe, treba použiť antibiotickú masť a na ranu dať voľne obväz. Ak sú rany na tele, prekryte ich gázou a vhodne veľkou „pančuchou“ (ktorá má v sebe diery na oboch koncoch a je možné ju dravcovi navliecť na telo).

Krvácanie u vtákov môže byť pohotovosťou. Je preto dôležité uviesť si, ktorú situáciu dokážeme zvládnuť doma a kedy je potrebné urýchlene vyhľadať veterinárnu pomoc.

Nepodliehajte panike. Ostaňte pokojní. Sústreďte sa len na zastavenie krvácania. Vtáky môžu stratiť až 10% svojej krvi bez toho, aby sa u nich prejavili symptómy.

Pri manipulácii s dravcom, ktorý krváca, je potrebné ubezpečiť sa, aby sa dravec neprehrieval. Držanie dravca vo vlhkom uteráku pomôže zredukovať riziko prehriatia zo stresu.

Zlyhanie zastavenia krvácania s pomôckami z prvej pomoci môže znamenať ochorenie pečene. Prepravte dravca čím skôr k veterinárovi, pretože môže vyžadovať protišokovú liečbu.

Na aplikátor si dáme prostriedok na zastavenie krvácania (Clotisol v zahraničí; alebo len kukuričný škrob či múku) a pevne pritlačíme na niekoľko sekúnd. Aplikujte opakovane, ak je to potrebné. Silné krvácanie a hlboké rany by mali byť ošetrené len veterinárom. Kým sa dostanete k veterinárovi, použite sterilný obväz a priamy tlak na krváčajúcu oblasť. Ak sa rozštiepi zobák alebo pazúr alebo sa zlomí hlbšie (nie len napríklad kúsok špičky) a krvácanie po aplikovaní prostriedku na zastavenie krvácania neprestane, zobáku alebo pazúru priložíme ľad a okamžite vyhľadáme veterinárnu pomoc.

Krvácanie zlomených folikulov peria

Aplikujte kukuričný škrob alebo múku na folikulu peria a pozorujte. Ak sú k dispozícii tkanivové lepidlá (angl.: tissue glue), je možné ich použiť. Dávajte pozor, aby sa lepidlo nedostalo na okolité perie. Ak krvácanie aj tak neprestáva, zoberte dravca k veterinárovi. Vytrhnutie pera v raste by sa bežne nemalo robiť, pretože hrozí riziko poškodenia a predĺženia krvácania z folikulu, ale môže to byť žiadúce, ak je pero prasknuté alebo zle ohnuté (vták by mohol také pero ozobávať a obnoviť tak krvácanie).

Ak nie je ľahko dostupná veterinárna starostlivosť a krvácanie nie je pod kontrolou:

Pevne uchopíte folikul krvácajúceho peria v spodnej časti v blízkosti kože peánom (chirurgická svorka) alebo klieštikmi (angl.: needle-nose pliers, používané na ohýbanie drôtu a jeho prestrihávanie), pevne držte krídlo a rýchlo vytiahnite kostrnku. Ak folikul krváca, stlačte ho na jednu minútu palcom a ukazovákom. Ak tlak nepomôže zastaviť krvácanie, použite kukuričný škrob alebo múku. Ak je perie len zlomené a nekrváca, nevyťahujte perie, ak je to možné. Je tu veľké riziko, že by to mohlo poškodiť folikul peria.

Krvácanie z pazúrov

Aplikujte kukuričný škrob alebo múku a stlačte. Ak už nemáte nič iné k dispozícii, zatlačte, kým sa krvácanie nezastaví.

Krvácanie zo zobáku

Aplikujte tlak, kukuričný škrob alebo múku. Ak je k dispozícii Gelfoam (zahraničný prípravok), použijeme ho a prekryjeme ho tkanivovým lepidlom. Dravec by mal byť skontrolovaný veterinárom, ktorý určí rozsah poškodenia (väčšina poškodení nie je viditeľná navonok). Ak je zlomená špička zobáku kvôli úrazu, vyššie na zobáku môžu byť ďalšie trhliny. Stabilizovanie zobáku akrylovým lakom môže pomôcť. Zranenia zobáku môžu byť bolestivé. Poskytnite dravcovi mäkké krmivo, až kým nebude môcť jesť normálne.

Krvácanie z úst

Vážne krvácanie je prejavom vnútorných zranení. Veľké straty krvi sa môžu stať rýchlo. Udržiavajte dravca v teple a pokoji. Čo najskôr ho prevezte k veterinárovi.

Krvácanie z kloaky

Príčinami môže byť zaseknutie vajíčka, polyp (nezhubný výrastok na sliznici) alebo vred. Môže byť viditeľná krvavá hnačka. Vážna pohotovosť. Udržujte dravca v teple a pokoji. Prevezte ho čím skôr k veterinárovi. Zaseknuté vajíčko môže byť uvoľnené tak, že si namočíte prst v minerálnom oleji a vniknete ním do kloaky, aby ste naolejovali kloaku aj vajíčko. Vajíčko by sa malo uvoľniť hneď ako vytiahnete prst. Zaseknuté vajíčko je možné vyriešiť aj kalciovou injekciou u veterinára. Vták, ktorému sa často zasekávajú vajíčka, môže byť liečený Lupron-om (zahraničný prípravok; leuprolid).

Zlomeniny

Ak vieme, že ide o zlomeninu, zabalíme vtáka do pančuchy/ponožky, aby sme mu zabránili v mávaní krídlami alebo priložíme dlahu, aby sme zamedzili väčšiemu poškodeniu tkanív. Sledujte, či sa neobjavia príznaky šoku. Ak sú konce kostí odhalené, jemne nanesieme KY Jelly alebo Neosporin (zahraničný prípravok s podobným zložením ako Framykoin). Zvlhšovací želé je rozpustné vo vode a ľahko sa dá opláchnuť. Môže to zahrániť kosť od amputácie.

Krídla

Krídlo zafixujte tak, že odstrihnete päť z primerane veľkej ponožky (aby mal dravec v nej priestor na dýchanie). Natiahnite ponožku na dravca, pričom hlavu prevlečieme cez vystrihnutú päť. Fixujte zlomenú kosť a nesnažte sa ju narovnať.

Pazúre

Obväz zmotajte do tvaru gule. Nohu položte na túto guľu. Zabaľte nohu i guľu do obväzu. Zavolajte veterinárovi a čo najskôr dravca k nemu prevezte.

Zlomené perie

Zlomené perie bude pravdepodobne vyžadovať opravu. Kým perie, ktoré je len ohnuté, dokážeme vystrieť namočením do teplej alebo vlažnej vody, zlomené perie je zložitejšie opraviť. Pierko treba prestrihnúť a vložiť do oboch koncov ihlu alebo kostrnku z iného peria a nakoniec zlepiť.

Zlomený pazúr

Obmedzte dravcov pohyb, obviažte danú oblasť obväzom a aplikujte prostriedok na zastavenie krvácania (kukuričný škrob alebo múka). Pozorujte, či sa krvácanie zastaví. Ak je krvácanie nekontrolovateľné po niekoľko minút, volajte veterinára. Ak je pazúr prasknutý alebo zlomený do hĺbky a ak prostriedok na zastavenie krvácania nezaberie, aplikujte na ranu ľad a okamžite vyhľadajte veterinára. Zlomený pazúr časom dorastie. Niektorí odporúčajú takýto pazúr pretrieť priesvitným lakom na nechty, čo ho vďaka ochrániť. Dravec by nemal loviť, kým sa nevyylieči.

Zlomený zobák

Obmedzte dravcov pohyb, obviažte danú oblasť obväzom a aplikujte prostriedok na zastavenie krvácania (kukuričný škrob alebo múka). Pozorujte, či sa krvácanie zastaví. Ak je krvácanie nekontrolovateľné po niekoľko minút, volajte veterinára. Ak je zobár prasknutý alebo zlomený do hĺbky a ak prostriedok na zastavenie krvácania nezaberie, aplikujte na ranu ľad a okamžite vyhľadajte veterinára.

Veľký prípad z rehabilitačnej stanice Sharron Montgomery (Falcon Batchelor Bird of Prey Center): *Mám podozrenie, že si (samica sokola) zlomila zobák neustálym ťahaním obväzov, čím si postupne oslabila zobák. Po zlomení zobáku obväzy nemala a jej stav sa zlepšuje. [Toto ukazuje] pokrok po 2 mesiacoch. Bolo to skvelé, ako dobre sa liečila. Museli sme jej akurát obmedziť potravu na niekoľko týždňov [potom ako bola urobená fotka „po“].*

Sokol sťahovavý so zlomeným zobákom (obrázok vľavo) a ten istý sokol po 2 mesiacoch (obrázok vpravo).

Popáleniny

Mnoho krémov a roztokov sú pre vtáky toxické, preto sa uistite, že používate 100% prírodné Aloe Vera alebo niečo, o čom viete, že je bezpečné (napríklad Silvadene alebo Bactroban). Popálené miesto pokropte alebo opláchnite studenou vodou. Dvakrát denne popáleninu natrite malým množstvom antibiotickej masti.

POPÁLENIE KYSELINOU: aplikujte tenkú vrstvu pasty z jedlej sódy.

POPÁLENIE HYDROXIDOM (ako bielidlo): ošetrite octom na neutralizáciu.

POPÁLENIE MASŤOU/OLEJOM: posypte múkou alebo kukuričným škrobom a potom opláchnite vodou. Dajte pozor, aby sa nič nedostalo do nosa alebo do očí.

Uhryznutie/Seknutie

Umyte ranu alkoholom. Ak nie je príliš hlboká, aplikujte antibioticnú masť. Veterinár môže injekčne aplikovať ampicilín. Mačky prenášajú baktérie Pasteurella pohryzním alebo poškriabaním. U vtákov spôsobuje Pasteurella otravu krvi (sepsa), čo môže znamenať smrť do 24 hodín, ak sa nelieči.

Dusenie

Niekedy sa dravec snaží prehltnúť väčší kus potravy alebo sa mu v krku zasekne menšia kosť. Ak je vták schopný dýchať, nechajte ho, nech sa pokúsi potravu prehltnúť sám. Ak sa dravec nadýchnuť nedokáže, chyťte ho a prudko s ním myknite smerom zhora nadol, aby sa zaseknutá potrava mohla uvoľniť. Ak dočiahnete dnu do zobáka a uchopíte potravu, robte to veľmi opatrne. Táto situácia je veľmi vážna a dokonca sa stáva aj divým vtákom. Tejto situácii sa dá predísť hlavne tak, že dravcovi potravu upravíme narezaním častí, ktoré by sa mohli v krku zaseknúť (napríklad

rebrá, či časti chrbtice).

Kolízia

Vtáky často vrazia do nejakého objektu ako napríklad skala, strom, okn alebo auto. Kolízia nastáva s hlavou vpredu, a preto treba zväžiť zranenie hlavy. Vtáky často po náraze upadnú do bezvedomia. Mali by byť zdvihnutý opatrne bez výraznejšej zmeny polohy, pretože môžu mať niečo zlomené. Prepravujeme dravca na uteráku, čo zabezpečuje urdžanie jeho polohy. Bezprostredná starosť je zranenie hlavy a veterinár použije Metacam alebo Movalis (účinná látka meloxicam).

Kŕče

Položte dravca do tichej, mäkkej (čalúnenej) bedne/prepravky. Kŕče môžu byť spôsobené otravou, výživovým nedostatkom, epilepsiou alebo infekčnou chorobou (bakteriálna, plesňová, vírusová či parazitárna). Ak ide o porážku, podajte dravcovi Pedialyte (pozn.: alebo Powerade, ale môže sa použiť minerálna voda so zvýšeným obsahom minerálnych látok alebo prípravok s názvom Kulišek), Gatorade alebo roztok z curku a soli na nahradenie elektrolytov.

Popáleniny hrvola

Ak si to všimnete včas, prepláchnite hrvol studenou vodou. Ak vyzerá sliznica opuchnuto a zmení sa jej farba (niekoľko dní potom) aplikujte krém z vitamínu A a D a podávajte dravcovi malé porcie potravy.

Problémy s vyprázdňovaním hrvola

Podajte niekoľko kvapiek prípravku Maalox alebo niekoľko kvapiek minerálneho oleja (orálne) a pomasírujte hrvol.

Roztrhnutie hrvola

V niektorých prípadoch zbadáte kvapku krvi na dravcovom perí. Inokedy doslova mäso vypadne z hrvola na zem. Zošívanie takejto tenkej kože je veľmi obtiažne, avšak niekedy sa dá rana vyčistiť a zaceliť tkanivovým lepidlom (angl.: tissue glue; pozn.: dostupné len pre veterinárov). Často sa malá ranka zahojí aj sama, ak dravca necháme v pokoji a podávame mu malé porcie. Kŕmte dravca malým množstvom potravy, ale kŕmte ho častejšie, aby sa predišlo ďalšie trhanie hrvola. Dravcovi by mali byť podávané tiež antibiotiká.

Hnačka

Podajte niekoľko kvapiek Pepto Bismol.

Zaseknuté vajíčko

Dajte dravca do teplého a vlhkého prostredia (napríklad do kúpelne so sprchou) s teplotou 29-32°C a vlhkosťou 60%. Položte ho na vlhký uterák. Podávajte mu vysokokalorickú potravu bohatú na vápnik. Môžete tiež skúsiť namočiť si prst v čistom rastlinnom alebo minerálnom oleji a vsunúť ho do kloaky až pokiaľ sa nedotknete vajíčka. Prstom potom akoby naolejujete kloaku i spodok vajíčka. Prst pomaly vyťahujte von. Niekedy tento spôsob pomôže vajíčku sa uvoľniť a pôjde von hneď za vašim prstom.

Problémy oka

Držte dravca od priameho, intenzívneho svetla. Oko vypláchnite čistou vodou pomocou vatového tampónu alebo striekačky.

PREDMET V OKU: naneste do oka očnú masť (KY Jelly alebo Ophtalmová masť). Nesnažte sa vyberať to mechanicky, pretože tak môžete poškrabať oko.

Potrava pre choré dravce

Zmiešajte pol litra vody, pol litra Gatorade, 1 čajovú lyžičku medu, 1 zarovnanú čajovú lyžičku jedlej sódy a 1 zarovnanú čajovú lyžičku kuchynskej soli. Pozor! : Odmeriavajte s presnosťou; nepresné pomery môžu spôsobiť silnú hnačku.

Úpal

Postriekajte perie studenou vodou. Nohy dajte do studenej vody. Umiestnite dravca v chladnej, tmavej miestnosti. Pozorujte ho, či sa neobjaví šok. Zabaľte ho voľne do uteráku, aby sa predišlo podchladeniu.

Hydratácia pre chorých vtákov

Pedialyte, Gatorade, pomarančový alebo čerešňový džús podávané orálne.

Olejové znečistenie peria

Poprášte dravca kukuričným škrobom alebo múkou (vyvarujte sa očiam a nosu). Jednoduchý spôsob, ako to urobiť je, že naplníme obliečku na vankúš múkou, urobíme malý otvor

na hlavu, dravca dáme do obliečky a hlavu prestrčíme von a obliečkou jemne potrasíme (aby sa múka prichitila na oleji). Potom naplníme umývadlo (alebo inú nádobu) 7,5 až 10 cm teplou vodou a jemným čistiacim prostriedkom. Mydlite v smere rastu peria a potom opláchnite (drezový rozprašovač je vynikajúci). Vysušte ho a udržiajte ho v teple. Počkajte do ďalšieho dňa a ak je to potrebné, tak proces opakujte. Tento spôsob funguje na odstránenie dechtu, oleja, striekancov a takmer všetkého, čo sa prilepí na perá a zvyšuje dravcovu hmotnosť a obmedzuje ho v pohybe a v regulovaní vlastnej teploty.

Jedy

Zavolajte veterinára a postupujte podľa jeho pokynov. Ak nie je veterinár dostupný:

Ak je to otrava kyselinou, zásadou alebo ropným výrobkom: donúťte dravca prehltnúť mlieko zmiešané s Pepto Bismol alebo Kaopectate (1 cm³/100 g váhy), vaječné bielko alebo olivový olej. **NEVYVOLÁVAJTE U DRAVCA ZVRACANIE!**

Ak je to otrava niečím iným: vyvolajte zvracanie. Použite zmes horčice a vody a vložte ju vzadu do hrdla.

(**Pozor:** vtáčie jedy môžu byť huby, pastelky, niektoré druhy ovocia, nikotín či čokoláda)

Prepichnutia

Záleží, čo je zdrojom prepichnutia. Vo všeobecnosti platí, že miesto vyčistíme antibiotickým mydlom a aplikujem okamžite Nolvasan alebo Neosporin a dravca čím skôr prevezieme k veterinárovi, čo je najlepšie riešenie. Prepichnutie môže byť hlbšie ako sa zdá, môže mať rozsiahle vnútorné poranenia a môžu sa zvonku zahojiť, čo je ale problematické pre dravcove zdravie. V mnohých prepichnutiach vzniknú infekcie a ak sa vyvinie otrava krvi baktériou Pasteurella, môže to spôsobiť smrť do 24 hodín.

Šok

Symptómy sú našuchorené perie, bez pohybu, rýchle plytké dýchanie, hlava pootočená s očami čiastočne zatvorenými.

Dravca umiestnime do teplej (29-32°C), izolovanej, slabo osvetlenej miestnosti. Ak je šok sprevádzaný život ohrozujúcimi zraneniami, zranenia ošetríte okamžite. Ak je podozrenie na zranenie hlavy, je vhodnejšie urziavať dravca v chlade, aby sa predišlo poškodeniu mozgu.

Chorý vták

Umiestnite ho v malej, tmavej voliére (alebo bedni) a uržujte ho v teple. Ponúknite mu

obľúbenú potravu a Pedialyte alebo Gatorade.

Žihadlá

Osie žihadlá nie sú nezvyčajné, keďže osi láka vôňa mäsa. Najväčším nebezpečenstvom je žihadlo v oblasti krku, pretože môže u vtáka spôsobiť problémy s dýchaním. Držte dravca preč od ôs a včiel a ak je bodnutý zvonku, pasta z jedlej sódy a vody nám pomôže vytiahnuť jed von.

Prehltnutie cudzieho predmetu

Pozorujte dravca a udržujte ho v pokoji. Pokúste sa nájsť cudzí predmet a tak zistiť, či ho dravec skutočne prehltol. Opatrne prehmatajte hrvol'. Zavolajte veterinárovi.

Zvracanie

Podajte dravcovi niekoľko kvapiek Pepto Bismolu.

Zdroj prekladu na: <http://www.themodernapprentice.com/firstaid.htm>